

Hogy feldobban a szíviünk
 ha Duke Ellington jazz zenekarának organikus robaja
 tör elé a hangtölcsérből:
 A dobok pergése a fekete fiú újjai alatt
 olyan mint a rossz szív zöreje: rendetlen, de mégis ütemes.
 A mélyből a pisztonok rőfögése
 és a gamelongok tompa teli dobja
 az ősi szabadság emlékét idézi
 ilyenkor este,
 ha órákhosszat állunk a fiúkkal a gramofon-bolt előtt
 és hallgatjuk a lemezeket.

SZABADOS ANDRÁS: DOLGOS KÉZ

Durva, kemény markolású, de kisimult
 tenyeréből (mint madárfiókák anyjuk csőréből)
 a gyermekei esznek. Itt-ott letöredezett
 körmök. Csomókká duzzadt görcsös
 erek dagadnak rajt' és vastag nehéz
 barázdák árkolják keresztül-kasul.
 Mint a ropogásra sült fekete kenyér,
 barna, — néha ünnepi fekete ruhában
 elgondolkodó, mint nyári estén vihar
 előtt az ég, mely dörögni kész. —
 Nehéz súlyos erők csomósodnak benne,
 ha öküllé szorul a négy újja támasztja
 az ötödiket. Csontok csúcsosodnak
 s így szilárdul öküllé...
 Oh, ha egyszer oda vág!
 mint szélvihar előtt
 lapul majd
 fű, fa, virág.

AZ IPARI TERMELÉS VÁLTOZÁSAI SZLOVENSZKÓN

Irta: JÓCSIK LAJOS (Érsekújvár)

A társadalmi együttélések alapját minden korban és mindenütt a technikai kultúra alkotja, mely egyrészt beépíti az együttélési csoportokat a természeti környezetbe, másrészt pedig meghatározza — végső fokon természetesen — az együttélés csoportjainak belső tagozódását. Az is megállapítható, hogy a társadalmi csoportok egymáshoz való viszonyának változásait in ultima analisi szintén a technikai kultúra változásaival világíthatjuk meg. Ebből kifolyóan a magyar kisebbség szociológiájának alapkérdését annak megvizsgálása képezi, hogy miképpen fejlődött a kisebbségi társadalom technikai gazdasági bázisa az új kerektekben. A kisebbség termelésének vizsgálatáról van tehát szó, mely egyrészt az ipari, másrészt a mezőgazdasági termelés változásait öleli fel. Vizsgálódásunk az anyag beosztásának s előadásának szempontjából két részből áll. Először a kisebbségi társadalom technikai alapjának változásait kvantitatív vizsgálatnak vetjük alá, ahol a változások pusztán megmutatásáról van szó, másodszer e változások minőségi értékelésével meg akarjuk határozni — történelmileg beállítva — az uralkodó nemzet és a kisebbségi területek egymáshoz való viszonyát.

Az az ipari termelés, mely Csehszlovákia területén közvetlenül az államalakulás után található volt, a Monarchia 51 milliós népességgel rendelkező belső piacára s ezenfelül jelentős exportra épült iparának négy ötöd részét képezte. A háborúutáni politikai berendezkedés a köztársaság leszűkült kereteiben összezsufolt iparra nézve azzal a következménnyel járt, hogy a régi belső piac nagy része külföldi piacokká változott át, melyeket autarkikus tendenciákat szolgáló vámfalak zártak körül. Tehát a Monarchia iparának a köztársaság területén rekedt 80 százaléka a népesség számának szempontjából vett régi piacok 26 százaléka fölött rendelkezett csupán, mivel a belső piacokat most a köztársaság 13 milliónyi lakosának fogyasztása jelentette. A belső piacoknak a lakosság szempontjából vett leszűkülését fokozza az a körülmény, hogy Csehszlovákiától a Monarchia agrárnépeit, tehát ipari cikkek fogyasztó népességét vágják el a békeszerződések.

Ha egyszerűen fogjuk fel ezt a helyzetet, akkor a piacok leszűküléséből a köztársaság területére szorult ipar egyenletes visszaesésére következtethetünk. Közelebbi vizsgálat után azonban nyilvánvalóvá lesz, hogy a külső okok folytán egyenletesnek várt ipari visszafejlődés sokkal katasztrófálisabb a kisebbség iparának esetében, mint az uralkodó nemzetiség iparánál. Mivel tehát az ipari visszafejlődés objektív körülményei egyformák úgy az uralkodó, mint kisebbségi népek esetében, a kisebbségi népek iparának mégis nagyobb visszaesését szubjektív okokban kell keresnünk. Így jutunk el annak felismeréséhez, hogy a cseh uralkodóosztály úgy fejlesztett minden, a köztársaságot kívülről érintő gazdasági nyomást, hogy annak következményeit a köztársaság kisebbségeinek iparára hárította át. Az állam-gépezet bőséges politikai s iparpolitikai eszközök nyújtott, hogy e célját elérje. A leghathatósabb eszközöket a gazdasági nyomásnak a nemzetiségekre való áthárítására a pénzügyi politikában, az állami investíciók és a közszállítások elosztásában, a közteherviselés egyoldalú meghatározásában, végül pedig a tarifapolitikában találta meg. A földosztás nemzetiségi tendenciái későbbi vizsgálódás tárgyát képezik.

Ha bármely esztendő állami költségvetését vizsgáljuk át, akkor bőségesen találunk adalékokat arra, hogy miképpen szorúlnak háttérbe Csehszlovákia nemzetiségi területei, főleg pedig Szlovenszko a történelmi országokkal szemben az egyes költségvetési tételek elosztásánál. Itt a „demokratikus“ köztársasághoz illő demokratikus szempont az kellene legyen, hogy az egyes részek lakosságuk számához, vagy adózásuk arányában részesedjenek az állami költségvetésekben. A kisebbségi területek részesedése azonban mindig alulmarad a megfelelő összegen, amelyet adóban szolgáltatnak.

Az meg éppen köztudomású, hogy a költségvetési megtakarítások legnagyobb része, szóval azok az összegek, amelyeket előirányoznak, de be nem fektetnek, éppen Szlovenszokóról és Kárpátaljáról kerülnek elő. Ha az adó területek szerint való megosztását százalékosan megvizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy Szlovenszko és Kárpátalja az utolsó tíz évben az adó 15 százalékát szolgáltatta, összesen körülbelül 10 milliárd Kc-t. Ha viszont a költségvetésben való részesedést vesszük vizsgálat alá, akkor arra a meglepő eredményre jutunk, hogy Szlovenszko és Kárpátalja költségvetési részesedése átlagosan 6 százalék körül mozog csupán. Mészehordó jelentősége van ennek az ellentétnek. A nemzetiségi területek magas adószolgáltatása s ezzel ellentétben alacsony költségvetési részesedése annak a folyamatnak képezi gazdaságpolitikai eszközökkel való érvényre juttatását, melynek célja, a tőkeképződés megakasztása a nemzetiségi területeken úgy, hogy az itt képződött tőkét a történelmi orszá-

gokba csatornázza át. Mivel pedig a polgári társadalmi fejlődés végső fokon a tőke akkumulálódásának mértékétől függ és attól, hogy az újonnan képzett tőke ismét a termelésbe iktatódjon be, a cseh polgárság Szlovenszko és Kárpátalja polgári fejlődését alapjában rokkantja meg azáltal, hogy az itt akkumulált tőkét a magasabb adózás segítségével elvonja s a történelmi országok fejlődésébe iktatja be, ezek nagyobb költségvetési részesedése folytán. Szlovenszko polgári fejlődésének visszaeséséből a történelmi országok polgári fejlődése, vagy e fejlődés adott nívón való konzerválása áll elő. Ez a tőkét elvonó folyamat akkor is hatna, ha az adózás nagysága egyforma lenne az egész köztársaság területén, a költségvetési tételekben való részesedés aránytalanságának megmaradása mellett, viszont gyorsulása, hatalmas megnövekedése áll elő abból a körülményből kifolyólag, hogy több adó a nemzetiségi területeken sokkal nagyobb, mint a történelmi országokban. Nem a pénzügyi kormányzat mulasztásának, de tudatos imperialista politikájának kell felróni azt, hogy az államfordulat után nem egységesítette az adótörvényeket, hanem Szlovenszkon és Kárpátalján tiz esztendeig a magyar, a történelmi országokban pedig az osztrák adózási rendszert hagyta meg természetesen, azért, mert ez a cseh polgárság hatalmas fölényének biztosítására szolgált. R. W. Seton Watson (Scotus Viator) a csehszlovákok ügyének Ernest Denis mellett a legnagyobb külföldi szívénviselője állapítja meg könyvében, hogy a legsürgősebb tennivaló az adózási szisztémák unifikálása, ha a kormány a nemzetiségi területek (Szlovenszko és Kárpátalja) és a történelmi országok közötti ellenséges hangulatot likvidálni akarja. Az adók nagyságának különbségét a kereseti adóval, mely Szlovenszkon 10 százalék, Csehországban 3 százalék és a szeszadóval illusztrálja, amely Szlovenszkon 23 Kc, Csehországban pedig csak 10 Kc. volt egészen 1927-ig. A nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adókulcsa a történelmi országokban 10 százalék, Szlovenszkon és Kárpátalján 6.20 százalék, amelyhez egy 30 százalékos pótlék járul, amely Csehországban nem létezik, stb.

Az adózás rendezetlenségénél csak a vasuti tarifa rendezetlensége kiáltóbb. A szlovák gyáripárosok 1929. évi jelentésében olvashatjuk, hogy a történelmi országok és Szlovenszko tarifakülönbségének unifikálásánál tapasztalt „gondatlanság olyan messzemenő volt, hogy 1920 június 2-ig még a személyi tarifák sem voltak unifikálva Szlovenszko és a morvántuli országok között; ez az izoláció a teherszállításnál 1921 augusztus 1-ig tartott. Eddig az időig Szlovenszko — nem számítva a különleges illetményeket 30 százalékkal nagyobb tarifát fizetett, mint a morvántuli országok.“ A jelzett időig a tarifakülönbözlet kb. 50 százalékkal nagyobb volt Szlovenszkon. Tarján Ödön idézi könyvében, hogy a szlovenszko cukorgyárok 27.3 millió, a liptószentmiklósi szlovák kézben lévő börgyárok 2.2 millió fuvartöbbletet fizettek teljesen indokolatlanul. Scotus Viator írja, hogy míg a tarifaunifikáció meg nem történik, a szlovák ipar továbbra is az akut krízis állapotában lesz, mert a tarifák különbségének következménye az, hogy segíti a cseh és német vállalatok konkurrenciáját Szlovenszkon; így Szlovenszko a cseh gyárok árúpiacává lesz. Irja: „A szállítási költség Prágából Kassára még rövid idővel is kevesebb volt, mint Zsolna és Kassa között.“ Tarján Ödön havi százmillió koronára, összesen pedig tizenhárom milliárd koronára becsüli azt az összeget, amelyet az állampolitika fenti eszközeivel a cseh kormányzat Szlovenszkoról és Kárpátaljáról elvont azóta, hogy e területeket Csehországhoz csatolták.

Ha történelmi analízis alá fogjuk Szlovenszko és Kárpátalja iparának keletkezését, akkor arra a fölismerésre jutunk, hogy az ipari termelés

nagy része — egyes iparágak, mint a textil, pedig teljesen — arra a piacra épült fel, amelyet a Monarchia állami rendelkezései jelentettek. Az államváltás tehát kettős piacvesztéséget idézett elő a szlovenszóni ipar számára. Egyrészt lehetetlenné tette, hogy a Monarchia 51 milliós piacán keresse árúelhelyezését a háborúelőtti lehetőségekkel, másrészt elvesztette az állami rendelkezéseket, legsúlyosabb létfőtételét. Hogy milyen volt a Monarchia állami rendelkezéseinek az ipari termelésre gyakorolt jelentősége, azt abból a tényből következtethetjük, hogy Csehszlovákiában közvetlenül az államalakulás után törvényhozásilag siettek rendezni az állami rendelkezések ügyét. Az 1920 december 27-ről származó 667. sz. kormányrendelet kimondja, „hogy a rendelkezéseket vagy munkálatokat kizárólag olyan pályázóknak lehet adni, kik a köztársaság területén laknak, amennyiben a rendelés időben és a megfelelő minőségben a köztársaság területén elkészíthető s ha a hazai pályázók 20 százalékkal nem kérnek többet az idegen pályázóknál“. Ez a kormányrendelet, amint látjuk, előnyös módon biztosítja az állami rendelkezéseket a hazai pályázóknak az idegenekkel szemben. De kik a hazai pályázók és kik az idegenek? Tudjuk azt, hogy a Csehszlovák köztársaság nem homogén népi formáció, de olyan nemzetiségi alakulat, ahol ellentétek vannak a nemzetiségek és az uralkodó nemzetek között s ebben a helyzetben a törvényhozásnak „hazai pályázók“ kifejezése a cseh polgárság hatalmi helyzetével való vonatkozásaiban értelmezhető, mert az állami rendelkezések elosztásánál kizárólag a történelmi országok pályázóira alkalmazták a fenti kormányrendelet intézkedéseit. Így az állami rendelkezésekben való részesedésből a szlovenszóni ipart csaknem teljesen kizárja s az állami rendelkezések egyoldalú szétosztását a nemzetiségi területek ipara ellen indított direkt harc leghathatósabb eszközévé teszi a cseh polgárság. Hogy az állami rendelkezések szétosztása könnyen használható a cseh uralkodóosztály érdekeinek megfelelően, az illetékes minisztériumok adminisztratív nehézségekre hivatkozva megtagadják a pályázatok nyilvános kiírását és az eredmények nyilvántartását. A szlovák gyáriparosok szövetségében tömörült szlovák-magyar ipari polgárság tizesztendőös folytonos deputációzása azzal az eredménnyel járt, hogy legújabbán a formális demokrácia betartásának a manifesztálására, az állami rendelkezésekből szlovenszóni iparnak is juttatnak egy-egy jelentéktelen részt. A szlovák gyáriparosok 1929. évi jelentéséből olvashatjuk: „Az állami rendelkezések nyilvántartását azzal a határozott céllal követeljük, hogy a gazdasági nehézségek időbeli és regionális kiegyensúlyozását szolgálja. Ami ezt a második feladatot illeti, kell, hogy a köztársaság keleti részei különös tekintetbe jöjjenek. Az állami rendelkezések értéke évente 4—5 milliárd Kc között mozog. Szlovenszón és Ruszinszón e hatalmas összegben való részesedése a nyilvántartás hiánya folytán nehezen határozható meg. Egyedül a nemzetvédelmi minisztérium jelenti nem hivatalosan adatait. Ezek szerint a katonai rendelkezések 1924-ben 1314 millió Kc-t tettek ki, ebből szlovenszónra 49,890.500 Kc. (3.78 százalék) esett. 1925-ben 953 millió, ebből Szlovenszón 61 milliót vagyis az egész rendelés 6.45 százalékát kapta.“

A kisebbségi területek gazdasági élete ellen indított közvetlen harc további hatékony eszközei a törvényhozás olyan intézkedései, amelyek a cseh fináncióke mindent lehengerlő befolyását teszik lehetővé az egész ipari termelésben. Ez a törvényhozás a Zivnóbankkoncern inspirációja, amely nemcsak, hogy rendelkezik Csehszlovákia iparának 70 százaléka fölött, de magára a pénzügyminiszteri szék betöltésére is nagy befolyással van. Ez a hatalmas bankkomplexum elérte azt, hogy a részvénytársaságok és korlátolt felelősségű társaságok törvényes kényszer mellett, betétkönyveket csak a pénzügyminisztérium kifejezett engedélye alapján

bocsáthatnak ki. Bármely társaság alaptőkéjét szintén a pénzügyminisztérium engedélyével emelheti. Különböző alapok létesültek, amelyek a pénzintézetek fölségítését célozzák.

Az alapok tőkéjéhez minden pénzintézet hozzájárul ugyan osztalékának arányában, de a kisebbségi bankoknak az alapokból való segélyigényeit alig teljesítik. Az alapokat a cseh finánc-tőke képviselőiből alakult bizottság kezeli, amely saját belátása szerint elrendelheti a segélykérő intézetek felszámolását, vagy fuzióját. Így nyílik intézményesen biztosított útja a cseh finánc-tőkének az egész gazdasági élet ellenőrzésére és meghódítására. A magyar polgárság fokozatosan szorul vissza a cseh finánc-tőkével szemben. 1920-ban Szlovénzskón és Kárpátalján 117 részvénytársasági pénzintézet volt 309,085.000 Kc. alaptőkével, 144,594.000 Kc. tartaléktőkével és 1.403,492.000 Kc. betéttel. Ebből az időből az intézetek nemzetiségi lényegére csak az intézetek nyelve alapján vonhatunk le győnge következtetéseket, mert az a tény, hogy egy részvénytársaság nyelve milyen, nem dönti el azt, hogy a polgárság melyik csoportjához tartozik nemzetiségi alapon. Eszerint Szlovénzskón 1920-ban a részvénytársasági bankok 21.74 százaléka a szlovák, 31.40 százaléka magyar, 5.31 százaléka német nyelvet, 41.55 százalék pedig több nyelvet használt. Kárpátalján ez a megoszlás ilyen: ukrán 2.63, magyar 26.84, többnyelvű 10.53 százalék. 1931 januárjában a helyzet Szlovénzskón az, hogy a bankok összesen 4,433,481.000 Kc. fölött (aktív tőke, betétek és tartaléktőke) rendelkeznek. Ebből szlovák kézben van 44 százalék, magyar és német kézben 1.410,182.000 Kc. (23 százalék), cseh kézben 1,070,564.000 Kc. (24 százalék). Ez utolsó tétel fölött teljesen a Legio bank, 929,125.000 Kc. fölött pedig a Tatra bank rendelkezik.

Eddigi fejtegetéseink során csak azokról a gazdaság-politikai eszközökről beszéltünk, melyek döntő módon befolyásolják a kisebbségi ipar termelését. Ezeknek az eszközöknek tendenciája az, hogy az uralkodó nemzet saját iparának biztosítson döntő versenybeli fölényt a kisebbség ipari termelésével szemben s így a piacok lecsökkenésének következményeit a kisebbségi ipar tönkretételével hárítsa magáról el. Cseh-szlovákia nemzetiségi ellentéteiből törvényszerűen következik, hogy az uralkodó nemzet polgársága kizárólagos uralmi helyzet megszerzésére törekszik a köztársaság többi népeivel szemben. Meg kell azonban állapítani, hogy az ismertett gazdaság-politikai eszközökkel mesterségesen teremtett nehézségeken kívül objektív akadályokkal is küzd a szlovénzskói ipar a csehországi iparral szemben. Az uralkodó nemzet ipara ugyanis fejlettebb, koncentráltabb s szervezettebb, mint a szlovénzskói ipari termelés. Olyan előnyök ezek, melyek mesterséges beavatkozás nélkül is fölényt biztosítanak a csehországi iparnak, a szlovénzskóival szemben. Ebben a vonatkozásban még 1926-ban is az a helyzet — pedig Szlovénzskón az ipar leépítése ekkor már majdnem befejezett tény, — hogy a történelmi országok iparában alkalmazott lóerők száma 1,841,927 a szlovénzskói ipar 149,224 lóerejével szemben. E különbség mellett azonban még a szlovénzskói ipar fejlettebb is lehet, ha az egyes üzemekre átlagosan több lóerő jut, mint Csehországban. De annak ellenére, hogy Csehországban az üzemek száma 11.260-at tesz ki az 1.238 szlovénzskói üzemmel szemben, Csehországban az egyes üzemben alkalmazott lóerő 164.4 míg Szlovénzskón csak 120.5! S a csehországi ipari termelés tőkéjének összetétele is jobb, mint a szlovénzskói termelésben, mert míg amott egy munkásra 1.8 lóerő jut, addig Szlovénzskón 1.6. Így objektív s mesterségesen támasztott nehézségekkel küzd a szlovénzskói ipar az uralkodó nemzet iparával való versenyben.

A kisebbségi polgárság az ipari termelés üzemeltetését a renta-

bilitás szerint szabályozza. A rentabilitást viszont a cseh polgárság versenye szabályozza. Ebben a versenyben gyakran történt úgy, hogy a magyar polgárság a csehhez való konkurrens harcban alul maradt s be-szüntette a termelést. Megtörténik az is, hogy a magyar nagyiparosság elsajátítva azokat a versenybeli módszereket, amelyekkel a cseh nagyipar vele szemben rendelkezik s kiverekszi megmaradásának feltételeit. Ezt a termelés, hihetetlenül felfokozott racionalizálásával, a termelés költségeinek leszorításával éri el. Sok üzem pedig — ugyancsak a védekezés folytán — cseh pénzintézetek érdekszférája felé való közeledésben látja a menekülés lehetőségeit.

Igazolhatjuk-e konkrét számadatokkal, ellenőrizhetjük-e pontos kimutatásokkal eddigi megállapításainkat, melyek a kisebbségi ipari termelés általános irányára vonatkoznak? Mindenekelőtt azt tudjuk statisztikusan igazolni, hogy a cseh polgárság versenye a szlovenszóni ipar abszolút visszafejlődését váltja ki sok esetben. Ha eltekintünk azoktól az üzembeszünetésektől, amelyek az általános gazdasági világválság alatt következtek be olyan okok folytán, amelyek nem gyökereztek kizárólag Csehszlovákia gazdasági ellentmondásaiban s ha a viszonylag normális konjunkturával dolgozó, válság nélküli periódus adatait vizsgáljuk meg, akkor tisztán áll elő Szlovenszón és Kárpátalján az üzembeszünetések mértéke a cseh polgárság konkurrenciájának gyümölcse képpen. Ez a folyamat 1900—1910—1926-os évek közé eső időszakban a következő képet mutatja:

Termelési ág	1900		1910		1926		Fejlődés	
	Üzem	Munkás	Üzem	Munkás	Üzem	Munkás	1900-10	1910-26
1. Bányászat, kohászat	66	11.674	51	11.758	42	8.744	0.7	-25.7
2. Fémipar	74	12.775	81	17.893	72	12.666	40.0	-29.2
3. Faipar	102	7.308	118	8.707	283	15.581	19.0	78.9
4. Építőipar	103	5.968	153	10.089	171	9.781	69.0	-3.0
5. Üvegyártás	15	1.909	20	3.010	12	3.181	57.7	5.7
6. Textilipar	28	4.237	43	9.509	26	11.032	124.4	16.0
7. Bőr és kefeipar	19	1.782	17	2.588	19	2.076	45.0	-18.8
8. Gumi-ipar	—	—	1	130	1	396	—	204.0
9. Papír és celulóze	11	1.799	25	4.408	18	4.197	145.0	-4.8
10. Kémiaiipar	13	1.301	21	2.866	42	4.874	120.0	70.0
11. Villamosági-ipar	—	—	5	155	52	402	—	159.0
12. Grafikai-ipar	6	172	8	248	40	1.308	44	42.7

A termelés üteme az 1900—1910 évek között felfelé menő képet mutat. 1900-tól 1910-ig a hús munkásnál nagyobb üzemekben a munkások száma 24.985-el növekedett, ami 42.5 százalékos növekedésnek felel meg. Ebből a termelések között gyártásával foglalkozó iparágokra 10.722 munkás-növekedés esik vagyis az egész növekedés 43 százaléka, s ez a legbeszédesebb bizonyítéka az általános előfejlődésnek (a társadalmi fejlődést is értve ezalatt). A fontosabb iparágakból nagyobb fejlődést mutat a papírgyártás: 145 százalékos, a textil 124.4 százalékos, a kémiai ipar 120, építő ipar 69 és a fémipar pedig 40 százalékos emelkedést. Mivel feltehető, hogy a világháború fokozott szükségletei nem vezettek üzembeszünetésekhez, vagy termelés-csökkenéshez, az 1910—1926 évek között kimutatható csökkenések a háború utáni periódus adataiként kezelhetők.

Igy csökkenést látunk a bányászatnál és kohászatnál, (25.7 százaléka), a fémiparban a csökkenés 29.2, a kefe- és bőrgyártásban 18.8 s végül a papírgyártásban 4.8 százaléka. Olyan üzemek ezek, melyekhez hasonló, ugyanolyan terméket produkáló hatalmas üzemek ontják az árút

túl a Morván a Szudéták s a Suman és Cseherdő lejtőin, a Moldva és az Elba völgyeiben. Az üzemek számának egybevetése alapján a bányászatban s a kohászatban 9 üzem szüntette be termelését, a fémiparban 9, az üvegiparban 8, a textiliparban 17 s végül a papír és celulógyártásban 7, összesen tehát 54. E számot katasztrófálisan egészítene ki az 1926—33. években lépipített üzemek száma, ahol már az általános válság hatása folytán állt meg a termelés.

Mivel igazolható azonban a leépítésekkel szemben az a sokhelyen hatalmas növekedés, amely az 1910—1926. évek között tapasztalható? Tanulmányunk első részében mondtuk, hogy a cseh polgárság elvesztette a Monachia nyersanyagpiacait, ezért a CSR-hez csatolt területek nyersanyagrezervoárja nyer nagy fontosságot a cseh polgárság számára. Nos, ha megvizsgáljuk a jelzett növekedéseket, akkor azt tapasztaljuk, hogy egyrészt a nyersanyag termelés körében állnak elő, másrészt azokban a termelési ágakban, amelyek a történelmi országok termelését előnyösen kiegészítik.

Fontos kérdés merül fel ezen a ponton. A közölt statisztikai táblázat a visszafejlődést és fejlődést az egyes iparágak viszonyában mutatja csupán. De milyen a szlovenszói ipari fejlődés összképe, vagyis az egyes üzemekre vonatkozó relatív fejlődési és visszafejlődési irányok, milyen abszolút tendenciát hoznak létre? Ezt a fejlődési irányvonalat az újonnan alapított üzemek számának és a beszüntetett üzemek számának, valamint az alkalmazott munkások számának egybevetéséből hozzávetőlegesen megállapíthatjuk. A *L'Europe Centrale* c. folyóirat 1934 augusztusi 7. számában találunk egy táblázatot, mely a jelzett vonatkozásban a szlovenszói iparra nézve összehasonlításokat tesz a jelzett vonatkozásban az 1910—1926 évek adatai alapján. E táblázat szerint 1910-ben Szlovenszón 526 üzem 76.885 munkást foglalkoztatott, 1926-ban 546 üzem 80.148 munkást. S itt újjongva kiáltanak fel a mai status quo igazolói: Szlovenszón nincs is abszolút visszafejlődés, mert 16 év alatt az üzemek száma 20-al, a munkásság száma pedig 3263-al emelkedett. Jegyezzük meg azonban, hogy 1913 óta a polgári államok ipari fejlődésének menete (Japán kivételével) azt a képet mutatja, hogy húsz év alatt átlagosan 25 százalékkal emelkedett. Szlovenszók távolról sem éri el ezt az átlagot, mert itt az emelkedés az üzemek számának szempontjából 3.8 százalékkal a munkások számának szempontjából pedig 4.2 százalékkal. No de milyen lehet a történelmi országok fejlődése? Itt 1913—25 között az üzemek száma 25.6 százalékkal, a munkások száma pedig 22 százalékkal növekedett! Az összehasonlítást nem teszi illuzórikussá, hogy Szlovenszón 16, a történelmi országokban pedig 13 évre vonatkozik. Igaz, hogy az ipar fejlődésének általános képét akkor kaphatnók meg pontossággal, ha a nyersanyag-fogyasztását hasonlítanók össze. Kevesebb üzem, kevesebb munkással többet termelhet s koncentráltabb formájában a fejlődés magasabb fokát is jelentheti. Itt egyéb adatok hiányában meg kell elégednünk azzal a kimutatással, hogy Csehszlovákia ipara a nyersanyag fogyasztás szempontjából a válság bekövetkezéséig az 1913-as átlag 78 százalékát érte el csupán. E szám segítségével a fenti adatokat a fejlődés reális jelzőszámai képpen kezelhetjük. A nyersanyagfogyasztás szempontjából tehát abszolút visszaesés mutatkozik az üzemek és munkások számának emelkedése mellett, mely Szlovenszón ijesztően alacsony a történelmi országokkal szemben. Így az ipari visszafejlődés abszolútnak látszik az egész köztársaságban, Szlovenszók ipari fejlődésének visszaesése azonban sokkal mélyebb, mint a történelmi országoké. Az imperialista nyomás ténye ebben és így is igazolható.

De nézzük meg a le nem állított üzemek termelését. Munkáslétszámukat s kapacitásaik kihasználását figyelve arra a megállapításra jutunk, hogy még viszonylag normális konjunktúrájú időkben is hihetetlen éles fordulatokat mutat termelésük. Alább néhány termelési ág idevontatkozó adatait közöljük:

	Termelési ág								
	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
1. Gépgyártás									
Munkásság száma	1078	1014	749	515	663	829	751	575	809
Kihasznált kapacit. %-a	90.5	88	59.8	42	54.3	68.9	60.4	45.4	68.8
2. Téglagyártás									
Munkásság száma	520	490	513	617	541	546	649	582	645
Kihasznált kapacit. %-a	77	69	83	92	76	84	100	93	100
3. Cementgyártás									
Munkásság száma	39	292	476	513	642	870	877	1000	1050
Kihasznált kapacit. %-a	60	60	60	60	60	72	88	100	100
4. Gyapotipar									
Munkásság száma	1637	3138	3599	2883	3400	4051	3705	3798	3425
Kihasznált kapacit. %-a	28.4	54	46.9	40	52.8	68.1	58.8	63	54.3
5. Bőrgyártás									
Munkásság száma	1167	985	594	467	606	723	669	752	883
Kihasznált kapacit. %-a	98.4	83.1	43.5	43.3	60.9	64.1	62.4	63.4	70.3
6. Gyufagyártás									
Munkásság száma	763	844	671	502	594	555	570	556	370
Kihasznált kapacit. %-a	69.5	77.2	60.7	29.7	29.6	33.6	30	53	50

A közölt kimutatásban a cementgyártás kapacitásának adatai az egyes éveknek s az 1928-as termésmennyiségnek mint alapnak összevetéséből állanak elő. A többi iparág esetében a kapacitás adatai azt mutatják, hogy a maximális gyártási képesség, melyre az üzemek beállíthatók, hány százaléka lett igénybe véve a termelésben. Azokat a cikkek grafikonokat, melyeket a közölt adatokból akár a munkásság számára, akár pedig a kapacitás kihasználásának mértékére vonatkozóan felírhatunk, mással nem magyarázhatjuk, mint a kis belső piacokon összezsúfolt iparágak, üzemek egymásközt folyó hatalmas versenyével. Az árukihelyezés hihetetlen gyors változása a termelés máról-holnapra való megváltozását eredményezi.

A kisebbségi ipar változásainak társadalmi vonatkozásairól kell még szólnunk egészen röviden. Balgaság lenne azt hinni, hogy a kisebbségi uralkodó réteg, melyet először ér hatásaiban az uralkodó polgárság versenye, fel képes tartóztatni a ráháruló nyomást. A kisebbségi polgárság tovább adja, tovább vezeti e tendenciákat a kisebbség alsóbb rétegei felé. Ha egy szlovénzkói üzem például elveszti rentabilitását, az üzem, mondjuk repatriál. No és a kisebbségi munkásság? A statisztika a munkanélküliség hirtelen megnövekedéséről, vagy a kivándorlók számának hirtelen felduzzadásáról ad számot ilyenkor. De mi történik akkor, ha üzemben marad a termelés s menete a fenti hirtelen fordulatokat mutatja? E hirtelen fordulatokban a kisebbségi polgárság védekezik az uralkodó polgárság versenye ellen. A munkásság szempontjából ez annyit jelent, hogy hirtelen gyorsasággal változik helyzete a dolgozó munkás és a tartalék hadseregbe szorított munkanélküli helyzete között. A viszonylag normális ütemű, egyenletesebb folyású munkásélet a kisebbségi munkás szempontjából messzi halaványuló emlék.

BIBLIOGRÁFIA: Tarján Ödön: A magyar kisebbség osztályrésze a csehszlovák demokráciából, Praha, 1930. — R. W. Seton Watson (Scotus Viator): Nové Slovensko (Új Szlovenszók) 1924. — L'Europe Centrale Prágában megjelenő folyóirat közleményei 6., 7., 8. és 9. évfolyamokból. — Aperçu Statistique de la République Tchecoslovaque Prague, 1930 („A csehszlovák köztársaság statisztikai áttekintése“) — Slovensky Priemysel, Turciánsky Sv. Martin (A szlovák ipar, a szlovenszókói gyárparosok évi értesítője 1926–1932. években). — Penzni ústavy v Republice Ceskoslovenské, 1920, Praha. 1924. (Pénzügyintézetek Csehszlovákiában 1920-ban). — Zprávy národní banky Ceskoslovenské Praha (A csszl. nemzeti bank jelentései). — Hospodarské rozhlady, Bratislava (Gazdasági szemle, Pozsony, a kereskedelmi kamarák és a szlovák gyárparosok központi szövetségének folyóirata). — Edvi Illés Aladár és Halász Albert: Magyarország gazdasági térképekben, Budapest, 1921.

AZ AMSZTERDAMI SZEFARD ÉS ASKENÁZ ZSIDÓK

Irta: EGON ERWIN KISCH

Az Antoniuskerk ormáról Krisztus a Waterloo-Plein népe felé tárja karjait: „Uraim — kiáltja — jöjjenek csak hozzám! Ugyanazt az árut tartom, amit önök eddig Mózes & Árontól szereztek be, az én házam azonban előkelőbb mint az Önök jelenlegi szállítójáié.“

Odalt a két korona-tanu, jóval az életnagyságon felül, nagyszakállú zsidós képű papi figurák, akik egész nyugodtan Mózesként és Áronként is szerepelhetnének, ha véletlenül Péter és Pál is a nevük. Mindenesetre itt állnak jobbra, balra és semmiféle mozdulattal sem tiltakoznak a két vallás aranyló betűkben hirdetett azonossága ellen. „Quae fuit a saeculis sub Signo Moysis et Aronis, stat salvatori renovata illustrior aedes.“ A felhívás alján a címzés az amszterdami ghetónak szól, senkinek sincs füle, hogy hallja, amit a szobor kőtürellemmel hirdet: senkinek se szeme, hogy lássa, amit a templom homlokzatára irtak.

Krisztusnál még meggyőzőbben, vetélkedőbben és bizonykodóbban tárják ki karjaikat a zsidó bódésok: a járókelőt a potom áron kinált árú mustrálása teljesen elfoglalja; lebecsülést mimelve érdeklődik a kiválasztott darab ára után, alkuszik, tovább megy, visszajön.

Egy árus, aki heringet pucol és kovászos ugorkát szelatel, úgy tesz, mintha valami vásárlókedvtől megszállott tömeg ostromolná, csodálattal mutatna rá s félő tisztelettel a nevét suttogná, amik ellen mind neki állandóan védekeznie kell: „Igen“ — kiáltja stentori hangon — „Igen, én vagyok a Heimann, ezt mindenki tudja! Heimann közismert! Hisz' én oly' közismert vagyok.“

Ha tényleg vevők közelednek és Heimannak érdemes azokkal alkuba bocsájtkozni, akkor a felesége veszi át a bolt dicséretét. „Sajtlit“ visel — a paróka szép neve ez — s kezét ajkára illesztve közli a világgal, hogy Heimann bizony milyen közismert.

„Minden drb. egy Dubbeltje“ — harsog a szomszéd stentori-hang; fúrge újjal s gyors, kináló mozdulattal egy csomag levélpapírt lobogtat, ráfűzött ceruzával, talmi arany óra lánccal meg egy szem bonbonnal s „mindez“ egy Dubbeltjeért kapható.

„Nuttige Kadoches“ — kínálja valaki s ez se nem német, se nem jiddisch, hanem a francia és a holland keveréke és azt jelenti, hogy: „nützliche Cadeaux.“

Főzelékfélekért, tojásért, gyümölcsért, kóser növényi margarinért, halért és szárnyasért, húsért (mindez persze szigorú rabbinusi ellenőrzés